

УДК:
342(497.1):341.645.5
Примљено:
10. септембра 2008.
Прихваћено:
27. новембра 2008.
Оригинални
научни рад

ПОЛИТИЧКА РЕВИЈА
POLITICAL REVIEW
Година (XX) VII, vol=18
Бр. 4 / 2008.
стр. 1229-1238.

*Надежда Гудељ
Београд*

ПРАВНИ ОСНОВИ САРАДЊЕ ДРЖАВА БИВШЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ СА МЕЋУНАРОДНИМ ТРИБУНАЛОМ ЗА РАТНЕ ЗЛОЧИНЕ

Сажетак

Аутор текста је исцрпно анализирао тзв. “Правила пута” са додатном рестрикцијом националног кривично-правног законодавства чији је циљ да се после Дејтонског споразума избегну “међусобна” масовна хапшења, што би “успорило” реализацију Дејтонског споразума, а исто тако спречило злоупотребу и неаргументована (лажна) оптуживања и хапшења у БиХ.

У тексту је посебно обрађена делатност националних (домаћих) судова у смислу примене одређених активности као што су евентуална хапшења, притварање или судски поступак који је немогуће покренути без претходног стручног прегледа и оцене експерата Трибунала. Превасходно је обрађен однос Владе БиХ и Трибунала. Такође је у тексту истакнуто да Трибунал има примат (првенство) у односу над националним (домаћим судовима). Посебно је назначено и присуство притиска на суверене државе Хрватску и СР Југославију због њихове улоге у дешавањима у БиХ.

У сваком случају из презентираних се могу сагледати укупна овлашћења Трибунала у односу на сваку државу потписницу Уговора и дијапазон расположивих процесних радњи као и обавеза и дужности држава. Ако томе придодемо и мандат стабилизационих међународних снага, које уско сарађују са Трибуналом у циљу хапшења оптужених лица, онда грађани и институције БиХ, као и део Међународне заједнице могу бити за-

довољни успостављеном легислативном, уз наду да ће истина и правда бити задовољена, без обзира на присутне проблеме и условну спорост у довољењу пред Међународни суд правде, најодговорнијих лица због кршења и повреда међународног хуманитарног права на просторима бивше Југославије.

Кључне речи Статут, Међународни суд, ратни злочини, Меморандум сагласности, хуманитарно право, Дејтонски споразум, домаћи судови, тужилац, истрага, сарадња, субпоени, међународна заједница, Босна и Херцеговина, бивша Југославија, Повеља УН, истражитељ...

Као што је познато дана 25.05.1993. године Резолуцијом 827 Вијећа сигурности УН-а, а у складу с повељом 7. Повеље УН-а основан је Међународни суд за ратне злочине у Хагу због озбиљних повреда међународног хуманитарног права на просторима бивше Југославије, а све у циљу да својим дјеловањем придонесе успостави и одржању међународног мира и сигурности. Истом Резолуцијом прихваћен је и Статут Међународног суда за ратне злочине и на основу тог Статута овај Суд је надлежан да судски гони особе одговорне за тешка кршења међународног хуманитарног права на територији бивше Југославије од 01. 01. 1991. године. Ова кршења укључују тешка кршења дјела против Женевских конвенција из 1949. године, кршење закона и обичаја рата, геноцид и злочин против човјечности. Такође наведеним Статутом и то чланом 29 регулисано је да су државе чланове УН-а обавезне сурађивати са Судом. Између осталог ова обавеза укључује да државе чланице УН-а врше идентификацију, проналажење места боравка и хапшења особа, узимање изјава сведока и прибављање другог доказног материјала и друго.

На основу овог члана Статута Међународног суда за ратне злочине из Хага, наша држава је још 03. 12. 1994. године и званично потписала Меморандум сагласности о сарадњи између Владе Р БиХ и Тужиоца међународног Трибунала.

Овим Меморандумом сагласности о сарадњи између Владе Р БиХ и Тужиоца међународног Трибунала за судско гоњење особа одговорних за озбиљне повреде међународног хуманитарног права почињене на територији бивше Југославије (у даљем тексту: Трибунал) од 1991. године, који је потписан у децембру 1994. године у Хагу од стране ф. Ричарда Голдстона и рахметли Ирфана Љуби-

јанкића, у име Владе Р БиХ, је званично и формално успостављен и дефиниран правни основ сарадње државе БиХ и Трибунала. На основу потписаног Меморандума (у даљем тексту Уговора), за државу БиХ су проистекле одређене обавезе и дужности, а поменути Меморандум је и данас на снази и употреби иако су наступиле промене у политичко-правном устројству БиХ, посебно након потписивања Дејтонског уговора.

Идентичне или сличне уговоре са Трибуналом су потписале и земље покровитељи Вашингтонског и Дејтонског споразума, Сједињене Америчке Државе, Немачка, Француска, као и Холандија, Шведска, Хрватска и друге, док СРЈ још увек избегава потписивање Уговора игноришући захтеве Међународне заједнице дајући искључив примат и јурисдикцију националном кривично-правном законодавству.

Циљ Међународне заједнице је био да потписивањем Уговора са заинтересованим државама, истовремено под одређеним околностима омогући тзв. конкурентну јурисдикцију Трибунала и националних (домаћих) судова за судско гоњење особа за озбиљне повреде међународног хуманитарног права, с тим да би Трибунал имао примат (првенство) у односу над националним (домаћим) судовима, те истовремено задржао неовисност и самосталност у свом раду. Овакав циљ Међународне заједнице је прецизно дефиниран тачкама Уговора, посебно члановима 16. Статута Трибунала, где се експлиците наводи улога Тужиоца Трибунала: "Тужилац је одговоран за истрагу и судско гоњење особа одговорних за озбиљне повреде међународног хуманитарног права почињене на територији бивше Југославије од 1991. године и неће тражити и примати упутства од било које владе и боло ког другог извора", и чланом 9. Статута Трибунала "... међународни Трибунал ће имати примат над домаћим судовима".

Циљ Међународне заједнице се такође читава и у условном притиску према сувереним државама, бившим југословенским републикама, да потпишу и имплементирају уговор са Трибуналом. Овакав притисак се превасходно односи на Републику Хрватску и СРЈ, због познатих чињеница њиховог државног присуства и улоге у дешавањима спрам БиХ, као и њихових међусобних односа у периоду од 1991-1995. године.

Кључне одреднице уговора, а које на известан начин лимитирају и ограничавају суверене државе у кривично правном процесуирању и одређују стриктне обавезе и дужности у сарадњи са Трибуналом садржане су у следећим ставовима;

- “Државе потписнице ће сарађивати са Трибуналом у истрази и судском гоњењу и без неоправданог одлагања ће се повиновати сваком захтеву или налогу којег изда Судско веће Трибунала, укључујући, али се не ограничавајући на:
 - а) идентификацију и пребивалиште или боравиште особа;
 - б) узимање сведочења, прибављање и обезбеђење доказа;
 - в) стављање на коришћење документације;
 - г) лишавање слободе или притварања особа;
 - д) изручење или пребацивање окривљених пред Трибунал”.

Презентирани оквирни спектар мера и радњи Трибунала, које уједно представљају и својеврсне обавезе држава се у сваком појединачном ставу детаљно дефинише и инкорпорира у генерални Уговор. Тако у вођењу истрага Трибунала на територији државе, потписнице Уговора су дужне пружити потребну помоћ истражитељима и то:

- у организовању сигурног смештаја (базе) за ефикасан рад истражитеља,
- претходној идентификацији, проналаску и довођењу сведока почињеног злочина како би се утврдило да ли су сведоци сагласни да буду саслушани,
- свим врстама асистенција у припреми аранжмана којег су доставили истражитељи; одређивање званичника и других лица из државних структура за пружање потребне помоћи, обавештења у погледу мера и сигурности и предузимања мера заштите истражитеља, пружање медицинске заштите и друго,
- у пружању адекватне заштите сведоцима или жртви, предузимању мера на заштити доказа од могућег уништавања,
- омогућавању приступа истражитељима свим документима, оптужбама и другим изворним материјалима, укључујући материјалне доказе који су у поседу или прикупљени од овлашћених органа државе, а држава је обавезна да матери-

јал одмах без одлагања учини доступним (члан 22. Статута Трибунала).

- помоћи у утврђивању и истраживању места почињених злочина и помоћи у ексхумацији тела жртава,
- гарантирању и поштовању поверљивости посла којег обављају истражитељи и осигурање да информације и материјали које поседују истражитељи, док су под њиховом контролом, не буду предмет претраживања, инспекције или одузимања од стране других лица, укључујући званичне органе власти дотичне државе.

У свом раду и сарадњи са државама потписницама уговора, Трибунал углавном примењује одредбе англосаксонског правног система, који је у многим сегментима другачији и различит од правног система који се примењивао на просторима бивше Југославије. Један од битних карактеристика примене англосаксонског права од стране Трибунала је та да нема “заштићених” појединаца, група, државних институција, па чак и суверених држава, ако постоје индичије Трибунала да су извршиоци и наредбодавци присутни на подручју одређене државе или да суверене државе поседују сазнања и документа о извршеним повредама међународно правних норми. С тим у вези, најчешће коришћени правни институт Трибунала је Субпоена – налог за извршење под претњом казне, правна финеса условно непозната нашем босанско-херцеговачком правном систему, а огледа се у могућности да се тражени сведок под принудом, а по налогу Суда, доведе на главну расправу, уколико је претходно пружио сазнања истражитељима или су истражитељи дошли до података о корисности његовог сведочења, а у контактима са представницима Трибунала је одбио непосредно појављивање и сведочење пред Судом. За ову категорију сведока је чак и предвиђена казна затвора од шест месеци или новчана казна у износу од 10.000 америчких долара. Важно је напоменути да је Трибунал крајем 1997. године ревидирао институт субпоене, тј. да се судски налози не могу издавати сувереним државама, нити државним дужносницима без сагласности председника или премијера дотичне државе, али је Трибунал као институција Уједињених нација задржао могућност и право извештавања Савета безбедности УН-а о државама које не сарађују са Трибуналом и истовремено предлагати адекватне санкције према “некооперативним” државама.

У контексту ограничавања суверенитета држава у односу на Трибунал, када је у питању процесуирање кривичних дела из надлежности Трибунала осврнут ћемо се и на тзв. “Правила пута” Римског споразума. Средином фебруара 1996. године у Риму потписан је оквирни споразум представника БиХ и Трибунала под називом “Процедура и упутство странама за подношење предмета Трибуналу у складу са договореним мерама” (Правила пута). Основна одредница овог уговора, је да ни једно осумњичено лице због тешких кршења међународног хуманитарног права у БиХ, осим оних које је Трибунал већ оптужио, не може бити ухапшено ни задржано у притвору без претходног одобрења Трибунала. Усвајањем поменутих процедуре, “заинтересиране стране” у БиХ су се обавезале да ће Уреду Тужиоца Трибунала доставити све појединачне предмете које сматрају да потпадају под надлежност Трибунала. Трибунал се обавезао и пристао да ће размотрити све предложене предмете (досијее) и обавести “стране” о томе, да ли по мишљењу Тужиоца Трибунал постоји довољно доказа како би се оправдало хапшење или подизање оптужнице против осумњичених особа. У одељку под насловом “Сарадња на подручју ратних злочина и поштовања људских права” дефинишу се поменуте обавезе: “Особе, осим оних које је Трибунал оптужио могу због тешких кршења међународног хуманитарног права бити ухапшене и задржане у притвору само на основу претходно издате наредбе, налога или оптужнице коју је предлагао Трибунал и за коју је утврдио да је у складу са међународним правним нормама”.

Фактички, делатност националног (домаћег) суда и других институција у смислу примене одређених активности као што су евентуална хапшења, притварање, или пак судски поступак су онемогућени без претходног стручног прегледа и оцене експерата Трибунала. То значи да Тужилац Трибунала реализира ревизију свих докумената у одређеном предмету (досијеу), који је доставила “заинтересирана страна” (изјаве сведока злочина, копија оригиналне документације и процесних докумената насталих у оквиру институција и др.) и након тога доставља своје мишљење. Тако, достављањем сертификата Трибунала да је одређено лице основано сумњиво за озбиљно кршење међународног хуманитарног права се формално даје сагласност “заинтересираној страни” за примену расположивих компетенција и овлашћења (налог за хапшење, потернице и др.) достављених у досијеу предмета, а истовремено се

на известан начин оверава и даје међународна валидност и аутентификација свих докумената у предмету (досијеу). И у овом случају Трибунал задржава право приоритета, тј. може у сваком конкретном случају преузети предмет (досије) у своју надлежност.

Према “Правилима пута”, Тужилац Трибунала има тзв. саветодавну улогу и не доноси решења и сваки позитиван одговор на достављени предмет (досије) садржава мишљење да “постоји довољно доказа који представљају разумну основу за сумњу да је окривљени починио злочин који је у надлежности Трибунала”. Исто тако, након добијања позитивног мишљења – сертификата Трибунала, национални суд је обавезан у случајевима отпочињања судског процеса против осумњичених – окривљених, сукцесивно обавештавати Трибунал о одређеним процесним радњама као што су:

- обавештавање Трибунала две недеље унапред о било ком појављивању на Суду и истог момента када је датум суђења утврђен обавестити Трибунал и то обавештење мора стићи најмање четири недеље пре суђења;
- обезбедити да комплетан досије о случају буде прослеђен најмање четири недеље пре датума суђења;
- дозволити Трибуналу, ИПТФ-у и ИЦРЦ-у и др. неограничен приступ заточеном лицу, укључујући и могућност да се обављају поверљиви разговори са заточеним лицем;
- дозволити Трибуналу и осталим међународним проматрачима приступ суђењу у потпуности као и свим осталим судским процедурама.

Очигледно, Међународна заједница је и у овом случају тзв. “Правила пута” посегнула за додатном рестрикцијом националног кривично-правног законодавства желећи на известан начин после Дејтонског споразума избећи “међусобна” масовна хапшења, што би “успорило” provedбу Дејтонског споразума, а исто тако спречити злоупотребу и неаргументована (лажна) оптуживања и хапшења у БиХ.

У сваком случају из презентираног се могу сагледати укупна овлашћења Трибунала у односу на сваку државу потписницу Уговора и дијапазон расположивих процесних радњи као и обавеза и дужности држава. Ако томе придодамо и мандат стабилизационих међународних снага, које уско сарађују са Трибуналом у циљу

хапшења оптужених лица, онда грађани и институције БиХ, као и део Међународне заједнице могу бити задовољни успостављеном легислативном, уз наду да ће истина и правда бити задовољена, без обзира на присутне проблеме и условну спорост у довољењу пред Међународни суд правде, најодговорнијих лица због кршења и повреда међународног хуманитарног права на просторима бивше Југославије.

Nadezda Gudelj

Belgrade

**LEGAL FOUNDATION FOR COOPERATION
OF FORMER YUGOSLAV STATES WITH
INTERNATIONAL TRIBUNAL FOR WAR CRIMES**

Summary

Author of the text analyzed in detail so-called "The Rules of the Procedure" with additional restriction to national criminal-legal legislation whose aim is to avoid "mutual" massive arrests after the Dayton Agreement. This could "slow down" fulfillment of the Dayton Agreement but also prevent the misuse and non-argumentative (false) accusations and arrests in Bosnia and Herzegovina.

In this text there is a detailed analysis of activity of national (domestic) courts of law in terms of implementation of certain activities such as probable arrests, imprisonments or the proceedings that are impossible to initiate without previous vocational examination and estimation by the Tribunal's experts. Main focus of the text is the analysis of the relations between the government of Bosnia and Herzegovina and the Tribunal. In addition, in the text it is pointed out that the Tribunal has the primacy (priority) over national (domestic) courts of law. There is also underlined the fact that there is pressure on sovereign states Croatia and Federal Republic of Yugoslavia due to their roles in the events in Bosnia and Herzegovina.

Generally the text presents overall authority of the Tribunal regarding each state that is the signatory of the Agreement, and the list of available activities, obligations and duties of the states in the process. Considering also a mandate of stabilizing international forces, that are tightly cooperating with the Tribunal with the aim of arresting the indictees, the citizens and institutions of Bosnia and Herzegovina as well as international community can feel sense of achievement regarding the established legislation, with hope that the truth and justice will prevail in the end, regard-

dless of current problems and temporary (provisory) procrastination in bringing the most responsible persons for infringing and violating international humanitarian rights in the regions of former Yugoslavia to the International Court of Justice..

Key Words: Statute, International tribunal, war crimes, Memorandum of Understanding, humanitarian right, Dayton Agreement, domestic courts of law, plaintiff, investigation, cooperation, subpoints, international community, Bosnia and Herzegovina, former Yugoslavia, United Nations Charter, investigator